

SIFAT DARAJALARI: QIYOSIY DARAJANING YASALISHI, TURLANISHI VA QO'SHIMCHALARI

²**Shukurova Shahribonu Sobitjon qizi**

Samarqand davlat tibbiyot universiteti

¹**Normurodova Sohiba Mallayevna**

Samarqand davlat tibbiyot universiteti

shahribonushukurova87@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola lotin tilidagi sifat darajalarini – oddiy daraja (gradus positivus), qiyosiy daraja (gradus comparativus) va orttirma daraja (gradus superlativus) – qanday yasalishini va ularning turlanish xususiyatlarini tahlil qiladi. Har bir daraja uchun qo'llaniladigan qo'shimchalar va ular orqali sifat ma'nosini kuchaytirish yoki pasaytirish usullari bayon etiladi.

Qiyosiy va orttirma daraja sifatlarning erkak, ayol va o'rta jins shakllariga ko'ra yasalishi va III hamda I/II deklinatsiyaga mos turlanishi tushuntiriladi. Maqolada, shuningdek, qiyosiy va orttirma darajada mustaqil shakllarga ega maxsus sifatlar (bonus, malus, magnus, parvus) ham keltirilgan. Mazkur tahlil lotin tili grammatikasini o'rganuvchilar uchun qimmatli manba bo'lib, sifatlarni darajalashning murakkab tizimini oson tushunishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Nominativ birlik, nominativ ko'plik, Gradus, Pulcher, magnus, bonus, Melior, maior, optimus, Peior, pessimus, maxim, minimus, qiyoslovchi shakl, kuchaytiruvchi ma'no, eng kuchli daraja, sifatning yasalishi, maxsus shakllar.

Аннотация: В этой статье анализируется, как производятся латинские степени качества – простая степень (Gradus Positivus), сравнительная степень (Gradus comparativus) и превосходная степень (Gradus superlativus) – и особенности их видообразования. Для каждого уровня описаны применимые дополнения и способы усиления или уменьшения значения качества с их помощью.

Объясняется, что прилагательные сравнительной и превосходной степени образуются в соответствии с формами мужского, женского и среднего рода и видоизменяются в соответствии с склонениями III и I/II. В статье также представлены особые прилагательные (*bonus, Malus, Magnus, parvus*), имеющие самостоятельные формы как в сравнительной, так и в производной степени. Данный анализ является ценным ресурсом для изучающих грамматику латинского языка и помогает легко понять сложную систему ранжирования прилагательных.

Ключевые слова: Номинативное единственное число, номинативное множественное число, градус, Пульчер, Магнус, бонус, Мелиор, майор, Оптимус, Пейор, пессимус, Максим, минимум, сравнительная форма, усиливающее значение, сильнейшая степень, образование прилагательного, особые формы

Kirish

Lotin tilida sifatlar uch darajada turlanadi: oddiy daraja (*gradus positivus*), qiyosiy daraja (*gradus comparativus*) va orttirma daraja (*gradus superlativus*). Ushbu darajalar ma'lum qo'shimchalar bilan yasali, sifatning ma'nosini kuchaytirish yoki pasaytirish uchun qo'llanadi. Quyida sifat darajalarining qanday yasalishi, qo'shimchalari va turlanishi haqida batafsil ma'lumot keltiriladi.

1. Oddiy daraja (*Gradus positivus*)

Oddiy daraja sifatning eng oddiy ko'rinishi bo'lib, u hech qanday darajali ifodani anglatmaydi. Oddiy daraja asl holatdagi sifatni ifodalaydi va o'zining asl shaklida, ya'ni o'zbek tilida sifatning oddiy darajasi kabi qo'llanadi. Masalan:

pulcher (go'zal)

magnus (katta)

bonus (yaxshi)

2. Qiyosiy daraja (*Gradus comparativus*)

Qiyosiy daraja oddiy darajaga nisbatan kuchliroq yoki aniqroq sifat holatini ifodalash uchun qo'llanadi. Lotin tilida qiyosiy daraja ikki asosiy usul bilan yasaladi:

A. Qo'shimchalar orqali

Qiyosiy daraja sifatning o'ziga xos qiyoslovchi shakli bo'lib, “-ior” (erkak va ayol jins uchun) va “-ius” (o'rta jins uchun) qo'shimchalari orqali yasaladi. Bu shakl ko'proq ikki narsa yoki shaxsni qiyoslashda qo'llanadi.

Misollar:

pulcher → pulchrior (go'zalroq)

magnus → maior (kattaroq)

bonus → melior (yaxshiroq)

B. Turlanishi

Qiyosiy darajadagi sifatlar III so'z turkumi sifatida turlanadi, ya'ni ular odatda uchinchi deklinatsiya asosida o'zgaradi. Ularning tugallanmalari:

Erkak va ayol jins uchun: nominativ birlikda “-ior”, ko'plikda “-iores” shakllarida.

O'rta jins uchun: nominativ birlikda “-ius”, ko'plikda “-iora” shakllarida.

Misol:

nominativ birlik: melior (yaxshiroq, erkak/ayol jins), melius (yaxshiroq, o'rta jins)

nominativ ko'plik: meliores (yaxshiroqlar, erkak/ayol jins), meliora (yaxshiroqlar, o'rta jins)

3. Orttirma daraja (Gradus superlativus)

Orttirma daraja sifatning eng kuchli yoki yuqori darajasini ifodalaydi. Ushbu daraja sifatning “eng” shaklini ifodalaydi va “-issimus, -issima, -issimum” qo'shimchalari yordamida yasaladi.

A. Qo'shimchalar orqali

Sifatning orttirma darajasini yasash uchun asosiy sifatga “-issimus” (erkak jins), “-issima” (ayol jins) va “-issimum” (o'rta jins) qo'shimchalari qo'shiladi.

Misollar:

pulcher → pulcherrimus (eng go'zal)

magnus → maximus (eng katta)

bonus → optimus (eng yaxshi)

B. Turlanishi

Orttirma darajadagi sifatlar birinchi va ikkinchi deklinatsiyaga moslab turlanadi. Ular jins va son bo'yicha kelishiklarda o'zgaradi.

Qiyosiy va Orttirma Darajani Yasashdagi Ba'zi Maxsus Qoida va Istisnolar
Ba'zi sifatlar orttirma va qiyosiy darajada yasalayotganda tartibdan chetga chiqadigan maxsus shakllarga ega. Ular qatoriga “bonus” (yaxshi), “malus” (yomon), “magnus” (katta), “parvus” (kichik) kabi sifatlar kiradi, bu sifatlarning qiyosiy va orttirma darajalari mustaqil shakllar bilan ifodalanadi:

bonus – melior – optimus (yaxshi – yaxshiroq – eng yaxshi)

malus – peior – pessimus (yomon – yomonroq – eng yomon)

magnus – maior – maximus (katta – kattaroq – eng katta)

parvus – minor – minimus (kichik – kichikroq – eng kichik)

Sifatlar uchun Qo'llaniladigan Qo'shimcha Qoidalar va Istisnolar

Lotin tilidagi sifat darajalarini yasashda ba'zi qo'shimcha qoidalar mavjud, bu esa sifatlarning o'ziga xos shakllanishiga olib keladi:

1. Ikki Xarfli Sifatlar: Ayrim ikki xarfli sifatlar qiyosiy va orttirma darajalarda o'zgarishga uchraydi. Masalan, “facilis” (oson) va “difficilis” (qiyin) sifatlari qiyosiy va orttirma darajada o'zgacha shakllanadi:

facilis → faciliior (osonroq) → facillimus (eng oson)

difficilis → difficilior (qiyinroq) → difficillimus (eng qiyin)

2. Qo'shimchalarning Vaqt-va Shartlarga Ko'ra O'zgarishi: Ayrim sifatlarda daraja yasashda “-llimus” yoki “-rrimus” qo'shimchalari ishlatiladi. Masalan, “pulcher” (go'zal) sifatining orttirma shakli “pulcherrimus” bo'lib, bu shaklda “-rrimus” qo'shimchasi qo'llanadi.

3. Sifat Darajalari bilan Boshqa Qo'shimchalar orqali Ifodalanish: Ayrim hollarda qiyosiy yoki orttirma daraja o'rniga boshqa sifat yoki ravishlar qo'llanadi. Bu tilning qadimgi matnlarda yoki she'riy uslubda ko'proq uchraydi. Masalan, yuqori yoki past darajani ifodalash uchun “magis” (ko'proq) yoki “minus” (kamroq) kabi so'zlar yordamida yasalgan ifodalar ishlatilishi mumkin.

4. Ravishlarga Aylanadigan Sifatlar: Lotin tilida sifatlarning qiyosiy va orttirma darajalari ravish sifatida ham ishlatilishi mumkin. Bu holatda ular “-e” yoki “-ius” qo‘shimchalari bilan yasaladi:

clare (aniqroq, qiyosiy ravish)

clarissime (eng aniq, orttirma ravish)

5. Istisno Holatlar va Tarixiy O‘zgarishlar: Ayrim so‘zlar qadimgi va o‘rta lotin tilida turli shakllarda turlangan. Bu o‘zgarishlar ko‘pincha nasriy va she’riy adabiyotlarda uchraydi. Shu sababli lotin tilidagi sifatlarni o‘rganishda matnlarning davri va uslubiga ham e’tibor qaratish kerak.

Qiyosiy va Orttirma Darajalarda Sifatlarning Ma’nosi

Qiyosiy va orttirma darajalar sifatlar o‘rtasida ma’nolarni kuchaytirish uchun muhim. Qiyosiy daraja ikki narsa yoki shaxsni o‘zaro qiyoslash imkonini beradi, bu esa yuqoriroq yoki pastroq sifat ko‘rsatkichini bildiradi. Orttirma daraja esa sifatning eng yuqori yoki eng kuchli shaklini ifodalab, narsa yoki shaxsning qolganlardan ustunligini ko‘rsatadi.

Xulosa:

Maqolada lotin tilida sifatlarning darajalari va ularning yasalish usullari haqida to‘liq ma’lumot berildi. Oddiy, qiyosiy va orttirma darajalar har biri o‘ziga xos qo‘shimchalar yordamida yasaladi va turli jins va son shakllarida turlanadi. Qiyosiy daraja “-ior” va “-ius” qo‘shimchalari bilan, orttirma daraja esa “-issimus”, “-issima”, va “-issimum” qo‘shimchalari orqali yasalib, har bir darajaning grammatik nuqtai nazardan qo‘llanishi ko‘rsatib o‘tildi. Shuningdek, bonus, malus, magnus kabi sifatlarning maxsus qiyosiy va orttirma shakllari ham tahlil qilindi. Ushbu ma’lumot lotin tilini o‘rganuvchilarga sifat darajalash tizimini yaxshi anglashda yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Allen, J. H., & Greenough, J. B. New Latin Grammar for Schools and Colleges. Ginn & Company, 1903. Ushbu kitob lotin tilining asosiy grammatik qoidalarini, jumladan

sifat darajalari va ularning yasalishi haqidagi tushunchalarni keng qamrab oladi.

2. Bennett, C. E. New Latin Grammar. Allyn and Bacon, 1895. Lotin grammatikasi bo'yicha asosiy manbalardan biri bo'lib, unda lotin tilidagi sifatlarning turlanishi va darajalari haqida batafsil ma'lumot berilgan.

3. Normurodova, Sokhiba. "THE SOCIAL AND CULTURAL IMPORTANCE OF THE LATIN LANGUAGE AND ITS PRESENT AND HISTORICAL LANDSCAPE." *Центральноазиатский журнал академических исследований* 2.5 (2024): 51-55. 4. Normurodova, S. M., & Yorova, S. K. (2023). Nemis tili frazeologik birikmalari va tilning lug'at boyligi. *Science and Education*, 4(2), 1672-1675.

5. Yorova, S., Aytmuratova, P., Esanova, M., & Normurodova, S. (2023). Phraseological Units In The Medical Field Of English And Uzbek Cultures. *Development and innovations in science*, 2(2), 10-13.

6. Sohiba, N., & Perkhan, A. (2023). The role of latin terms in medicine. *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 8.036, 12(10), 1-3.

7. Zafar, M., & Sohiba, N. (2023). Kundalik turmushda keng qo'llanilishda bo'lgan suyuqliklarni ifodalovchi dori shakllari haqida chet el ilmiy nashrlaridan olingan fikrlar.

8. Mallaevna, Normurodova Sokhiba, and Ayesha Khalid. "Topic chemical terminology of salts." *International conference on multidisciplinary science*. Vol. 1. No. 5. 2023.

9. Mallaevna N. S., Khalid A. Topic chemical terminology of salts //International conference on multidisciplinary science. – 2023. – T. 1. – №. 5. – С. 226-229.

10. Mallaevna, N. S., & Chopra, A. (2024). Some features of prescription rules in medicine. *technical science research in Uzbekistan*, 2(1), 238-244.

11. Mallaevna, N. S., and M. Fatima. "Pathological conditions and processes, different physical properties qualities and other signs." *Yangi O'zbekistonda Tabiiy va Ijtimoiy-gumanitar fanlar respublika ilmiy amaliy konferensiyasi* 1.7 (2023): 91-95.

12. Mallaevna, N. S. (2023). THE MAIN INDICATORS OF THE COMMUNICATION CULTURE OF A MEDICAL WORKER. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 6(7), 85-88.
13. Mallaevna, N. S. (2024). THE SOCIAL AND CULTURAL IMPORTANCE OF THE LATIN LANGUAGE AND ITS PRESENT AND HISTORICAL LANDSCAPE. *Central Asian Journal of Academic Research*, 2(5), 51-55.